

Euskal Herriko Ahotsak
ahotsak.com

Pagola

Aurkibidea

Udalerria: Pagola

Sarrera

Pagolako uhaitzak udalerria gurutzatzen du hegoaldetik iparraldera. Berau da Zuberoa eta Nafarroa Beherearen arteko muga; ekialdean uzten dituen herriko lurrak Arbaila kontsideratzen dira, eta mendebaldekoak Oztibarre, nahiz eta udalerririk bakarrik izan, hau Zuberoan. Biduzera isurtzen den Larramendiko erreka ere igarotzen da udalerritik. Herri hauek ditu mugakide: iparraldetik, Arhantsusi, Uhartehiri eta Lohitzüne-Oihergi; ekialdetik, Urdiñarbe; mendebaldetik, Jutsi; hego-mendebaldetik, Donaixti-Ibarre; eta, hegoaldetik, Muskildi. Herriaren izenak "pagoen etxola" esan nahi du.

- **Biztanleak:** 270
- **Euskaldunak:** %62,2

Ahotsak.eus-eko datu orokorrak

- Hizlariak: **1**
- Zintak: **1**
- Pasarteak: **21**
- Transkribatutakoak: **0**
- Audioak: **0**
- Bideoak: **21**

Proiektuak

- Euskal Herriko Ahotsak

Hizlariak

Mixel Etxeber (1947)

Laboraria, eta beti Pagolan bizi izana, Etxeonian. Auzapeza izana. Historiazale amorratua, Bigarren Mundu Gerrako kontuez asko daki.

Pasarteak gaika

Herri honetan landu eta transkribatu diren pasarteak, gaika antolatuta.

Transkripziorik gabeko pasarteak

Ondorengo pasarteak gaika landuta eta kodifikatuta daude, baina oraindik transkribatu gabe.

1. II. Mundu gerla hasieran zona libre eta okupatua Iparraldean (PAA-001/001)

Pagola herria kokatzen du: Donapaleuko kantonamendua, Baionako subprefektura... Baina II. Mundu gerla hasieran, "zone libre" eta "zone occupée" zeuden. Huartehiri alemanen eremua zen eta Pagolan, berriz, frantses soldaduak zeuden. Pagola Oloroeko subprefekturakoa izatera pasatu zen. Maulekin harreman estua zuen.

2. Alemaniara lanera joan nahi ez zuten gazteak ezkutatuta (PAA-001/002)

Alemanek Frantzia dena okupatu zutenean, eskulangileak behar zituzten Alemaniako fabriketan lan egiteko, eta hemengo gazteen bila hasi ziren. Baina hauek joan nahi ez zuten, gorde egiten ziren sabaietan, mendiko etxoletan eta abar. Gauez irteten ziren jan bila eta beren egitekoak egitera. Orduan hasi zen erresistentzia.

3. Erresistentzia laborarien etxeetara jan bila (PAA-001/003)

Erresistentzian "zuriak" (Frantziako armadaren ingurukoak, eskuinekoak) eta "gorriak" zeuden. Inork ez zuen esaten erresistentzian zebilenik, gauza klandestinoak baitzen. Jatekoa bilatzea zen euren eginkizunetariko bat, eta horregatik ez ziren beti maitatuak erresistentak. Laborariak nahikoa lan bazuten euren buruak mantentzen, eta gainetik erresistentzia elikatu behar...

4. Merkatu beltza eta mugalariak (PAA-001/004)

Hiritarrak, goseak eraginda, herrietara etortzen ziren oinez merkatu beltza egitera. Baserriko produktuak errazionamendu tiketekin eta abar trukatzeko zituzten. Gordetako jendea, erresistentak, merkatu beltzean zebiltzanak, denetariko jendea mugitzen zen batetik bestera. Juduak, hegazkin-pilotuak eta abar mugaz bestaldera eramaten zituzten mugalariak ere baziren.

5. Gerla finitu zenean denak erresistentak (PAA-001/005)

Patainzaleak (kolaboratzaileak) erresistentak bihurtu ziren gerra amaitzean zegoenean. Kalte egindako jende gehiena inolako zigorririk gabe geratu zen. Pagolar baten kasua kontatzen du. Merkatu beltzean aritu izanagatik sei hilabeteko espetxea izan zuen. Harrezkero, jendeak ez omen zuen maite eta Ameriketara alde egin behar izan zuen. Pagolan ez zen emakumerik zigortu alemanekin ibiltzeagatik, beste zenbait herritan bezala.

6. Pagolako bi erresistentzia-sareen arteko tirabirak (PAA-001/006)

Pagolan bi erresistentzia-sareetako kideak zeuden (zuriak eta gorria), eta elkar hartu bazuten ere etsai komunaren aurka, momentu batzuetan tirabira handiak izan zituzten. Argindarra nola sortzen zuten pedalei eraginez.

7. Alemanek Maule bonbardatu (PAA-001/007)

1944ko agorrilean alde egin zuten alemanek, baina ihesi zihoazela erresistentziak eraso eta hildako eta zauritu anitz eragin zien. Mendekuz, hegazkin aleman batek Maule bonbardatu zuen. Jende anitz heldu zen Pagolara, ihesi, amak kontaktzen zionez.

8. Atharratzeko brigada alemana makiei errendatu (PAA-001/008)

Atharratzen zuten alemanek mendiko gendarmeria. Ahuski, Irati eta inguruetakotako mendiak erresistentziaren ezkutalekuak ziren. Altzürükün-eta maki istorio ugari dago. Atharratzeko brigada alemana errendatu egin zitzaizen makiei. 70 bat soldadu aleman preso eduki zituzten pare bat hilabetez.

9. Apaiza bitartekari alemanen eta erresistentziaren artean (PAA-001/009)

Mauleko bonbardaketa gertatu zen garaian Atharratzen brigada aleman oso bat, 70 bat soldadu, preso hartuta zeukan erresistentziak. Negoziaketan Etxebers abizeneko apaizak egin zuen bitartekari. Preso hartutako alemanak Genevako hitzarmenaren arabera tratatu zituzten, eta horren ondorioz alemanen jarrera apaldu egin zen Maulen. Gero, Gurs-eko kontzentrazio eremura eraman zituzten presoak.

10. Frantziak espainiar estatuko makiak traditu (PAA-001/010)

Erresistentziako kontuez oso gutxi idatzi eta ikertu da orain arte. Estamentu ofizialek ere ez dute aipatu nahi izaten Iparraldeko erresistentzia. Espainiako gerraren ondorioz ihes egindako nazionalista eta errepublikazaleek asko lagundu zioten erresistentziari; Frantziak hauei agindu zien alemanak garaitzen zituztenean Franco botatzen lagunduko zietela. Makia oso ondo antolatuta zegoen 45-47 urteetan. Irati, Larraiñe eta inguru horietatik bestaldera pasatu ziren, baina ez zuten Frantziaren aldetik agindutako laguntzarik jaso eta porrot egin zuten.

11. Larraineko kontrabandistarekin izandako solasa (PAA-001/011)

Gai hauetaz ez omen du jendeak mintzatu nahi. Behin kontrabandista izandako larrainetar batek erdi sekretuan kontatu zion ehunka maki pasatzen zirela batetik bestera. Pirinio guztian izan ziren makiak, baina alderdi honetan bereziki: Santa Garazi, Larraine, Irati, Baigorri...

12. Petain mariskala, "Frantziaren salbatzailea" (PAA-001/012)

Auzapezak eta handiki guztiak Petain zaleak ziren (kolaborazionistak). 14ko gerran Petain Jenerala izan zen garaile, eta aldare batean zuten frantsesek. Alemanek 39an gerra deklaratu zutenean, Petainengan jarri zituzten

esperantza guztiak. Petainenek ikusi zuenean ezin zituela alemanak gelditu, negoziatu egin zuen. Baina gero haien mendeko geratu zen guztiz. Golistak eta komunistak izan ziren ia erresistentia bakarrik. Eliza ere Petainen alde zegoen guztiz. De Gaulle-ren berri handirik ez zen hemen, irratirik ere ez baitzegoen. Baina gorriak ugari ziren Zuberotan, Mauleko espartin fabrikako langileen eraginez. Azken aldera armada De Gaulleren alde jarri zen.

13. Pagolar gutxi erresistentzian (PAA-001/013)

Isilik egotea izan zen jendearen jokaera. Inor ez zen inorekin fidatzen. Salatzailerik ere ez zen izan, baina erresistentzian aritu zirenak ere gutxi Pagolan. Bost bat familia, asko jota.

14. Erresistentziaren armak (PAA-001/014)

Alemanek etxeko armak entregatzeko agindu zutenean, inork ez zuen obeditu. Horiek izan omen ziren erresistentziaren lehen armak. Gero alemanei kendutakoak, exerzitoko jendearenak. Eta "gorriek", berriz, 36ko Espainiako gerlatik zetozenak eta abar. Irakurri duenez, Biarno aldean behin edo behin bota zizkieten armak hegazkinetik. Dena dela, arma gutxi zuen erresistentziak: pistolak eta fusilak, eta ametrailadora banaka batzuk bakarrik.

15. Gorriak mendialdean nagusi, Zuriak ordokian (PAA-001/015)

Erresistentziako militanteen kopurua ezin jakin, baina Atharratzeko aleman brigada atzeman zutenerako handia izango zen. Herrietan bere informatzaile sare propioa zuen talde bakoitzak. "Gorriak" mendi aldean nagusi ziren eta armadaren inguruko "zuriak", golistak, ordokian, Biarno aldean.

16. Erresistentziak gerra-ekintza handirik ez (PAA-001/016)

Pagolatik hurbileko erresistentziaren gordelekuak non ziren azaltzen du. Hasieran ez zuten ekintza handirik egin, argindar linea moztu eta horrelakoak soilik. Begirale eta mugalari lanak egiten zituzten gehienbat. Noiz edo noiz alemanen bat edo beste hil ere bai, aurrez aurreko enfrontamenduetan.

17. Juduak muga pasatzen Zuberoko mendietatik (PAA-001/017)

Judu iheslariak Maulera ekarri ohi zituzten lehendabizi ezkutuan, eta gero mugalarien laguntzaz Pirinioak zeharkatu. Espainiatik beste herrialde batzuetara joango zirela uste du.

18. Gazte iheslariak Espainiara lehendabizi, Afrikara gero (PAA-001/018)

Alemaniarra lanera joan nahi ez zuten gazteak Espainiara pasatzen zirenean, beren burua entregatzen zuten. Kontzentrazio eremuetan, Mirandan, esaterako, edukitzen zituzten hilabete batzuk, eta gero Portugalera edo Afrikara igortzen zituzten, ez zituzten Frantziara itzultzen. Hori ona zela, dio. Frantziak oso eskertuta egon behar lukeela, dio, Afrikak babestu zituelako garai zail haietan. Jendea ez zen gehiegi ohartzeko, baina oinezkoen mugimendu handia zen orduan, ihesi zebiltzanak ziren anitz.

19. Aitaren gerrako istorioa (PAA-001/019)

Aita hogeita hamar urterekin berriz mobilizatu zuten gerra hasi zenean. Moselan egon zen soldadu. Alemanak Belgikatik sartu, atzetik inguratu eta

milaka preso hartu zuten. Alemaniara eraman, eta lanean jarri zituzten, laborariak laborari lanetan eta horrela. Aita bi etxaldetan egon zen, 40tik 45era arte, laborantza lanetan. Ihes egiten ahalegindu, atzeman, eta lekuz aldatu zituzten. Laborari bizimodua egiten zuten, etxaldean egunez, eta ostatuan gauez. Esan daiteke ez zuela gerra bizi izan.

20. Aitak pare bat gutun hilean preso zegoen lekutik (PAA-001/020)

Aita, mobilizatu eta preso hartu artean, pare bat aldiz izan zen etxean baimenarekin. Gero Alemanian preso zegoelarik, hilean gutun bat edo bi igortzeko eskubidea zuen. Herrian diru-bilketak egiten ziren presoeri igortzeko.

21. Aita bisitan preso egondako etxaldean (PAA-001/021)

Aitak gutxi aipatzen zuen gerla. Hala ere, behin bera preso egondako etxaldeko familia bistatzen egon zen Alemanian, 30 urteren ondoren. Harrera beroa egin omen zioten. Aurrerakuntza handiekin, lehengo lanari jarraitzen omen zioten. Etxeko jauna Errusiako frontean hila zen, eta haren seme-alabak zeramaten etxaldea.

Ahotsak.eus-eko edukiarekin sortutako dokumentu automatikoa.
2024-05-12

CC-by-sa | Ahotsak.eus
Badihardugu Euskara Elkartea
Markeskua Jauregia, 20600 Eibar
943121775 - ahotsak@ahotsak.com